

Gallik, Ján

Vedecká monografia o Pavlovi Gašparovičovi Hlbinovi

Slavica litteraria. 2023, vol. 26, iss. 2, pp. 186-188

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2023-2-22>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.79453>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20240202

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Vedecká monografia o Pavlovi Gašparovičovi Hlbinovi

Ján Gallik (Nitra)

Peter Tollarovič: *Pavol Gašparovič Hlbina a slovenská katolícka moderna*. Bratislava: Post Scriptum, 2023. 184 s. ISBN 978-80-8218-049-0.

Už sú to vyše tri desaťročia, čo sa fenomén s názvom *slovenská katolícka moderna* môže slobodne skúmať, pertraktovať či hodnotiť. Je známe, že k vzniku a formovaniu danej skupiny autorov v kontexte slovenskej literatúry počas tridsiatych rokov 20. storočia prispelo najmä intenzívnejšie a slobodnejšie obohacovanie sa o európske i celosvetové literárno-kultúrne trendy. Poznanie umeleckej spisby kresťansky orientovaných autorov minulých storočí a oboznamovanie sa s novou nemeckou teológiou a francúzsko-nemeckou meditatívnou poéziou začalo postupne utvárať skupinu prevažne mladých katolíckych kňazov, ktorí svoje teoretické poznatky (nádobudnuté najmä z diel Henryho Bremonda a Paula Claudela) a moderné (často avantgardné) poetologické postupy skúšali „pretaviť“ do básnického slova. Literárna kritika považuje za čelného predstaviteľa daného zoskupenia Rudolfa Dilonga (1905–1986), ktorému výborne sekundovali dvaja takmer rovesníci Pavol Gašparovič Hlbina (1908–1977) a Ján Haranta (1909–1983). Sú dokonca vnímaní ako prvá generačná vlna predstaviteľov slovenskej katolíckej moderny. Túto skutočnosť dosvedčil i Milan Hamada v štúdiu *Poézia katolíckej moderny*,¹ keď si všimol, že na začiatku zrodu a rozvíjania poézie katolíckej moderny bola zaujímavá teoretická aktivita mladého študenta na pražskej katolíckej teologickej fakulte Pavla Gašparoviča Hlbinu, sprevádzaná jeho básnickou tvorbou. Spolu s ním sa čoskoro prihlásil aj mladý františkánsky mních Rudolf Dilong. Obidvaja spolu s tretím teológom Jánom Harantom vniesli nového ducha

do slovenskej poézie, predovšetkým do poézie katolíckych básnikov.

Literárny vedec Peter Tollarovič sa už niekoľko rokov venuje práve výskumu slovenskej poézie 20. storočia so špecifickým záberom na spirituálne orientovanú tvorbu. Dôkazom toho sú jeho viaceré knižné publikácie, ako napr. edičné spracovanie a knižné publikovanie raných básní Vojtecha Mihálika s názvom *Litánie lorelánske a iné básne* (2015), t. j. z obdobia tvorby menovaného autora, keď bol literárnou kritikou považovaný za nádej najmladšej generácie slovenskej katolíckej moderny. Podobným spôsobom postupoval aj pri vydaní dosiaľ nepublikovaných básní Miroslava Válka *Drobnosť a iné básne* (2017), *Domáca úloha* (2018) i počas spracovania raných básní Viliama Turčányho, ktoré vyšli v súbore s názvom *Dar* (2018). Autorsky sa spolupodieľal aj na vydaní zborníka mladej literárnej vedy *Spirituálne zlomky* (2018).

Tollarovičovu najnovšiu monografiu *Pavol Gašparovič Hlbina a slovenská katolícka moderna* (2023) možno považovať za dôležitú súčasť utvárajúcej sa mozaiky o dôslednejšom odbornom poznaní života a tvorby autorov slovenskej katolíckej moderny. Deklaruje to i tým, že v úvode spomína monografie, ktoré ho z hľadiska výstavby a štruktúry práce najviac inšpirovali (Jozef Brunclík: *Introvertnosťou ku katarzii – Lyrický svet v tvorbe Jána Motulka*, 2017; Ján Gallik: *Ján Haranta v literárnokritickom kontexte*, 2011; Monika Zumríková-Kekeliaková: *Poézia Paľa Olivu*, 2021). Celkovo však v zozname odbornej literatúry nechýbajú ani viaceré významné publikácie, ktoré v ostatných rokoch prispeli k precíznejšiemu výskumu tvorby Rudolfa Dilonga (Marián Kamenčík: *Z Hlohovca do Honolulu a späť*, 2019), Janka Silana (Eida Príhodová: *Spievam, lebo milujem... Život a dielo Janka*

1 HAMADA, Milan: *Poézia slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2008, s. 604–630.

Silana, 2020) i ďalších predstaviteľov slovenskej katolíckej moderny, ktorým sa špecificky venovali Július Pašteka, Jozef Melicher, Ján Zambor, Ján Gavura, Jana Juhásová, Andrea Bokníková a i. Čo je trocha na škodu veci, chýbajú v ňom publikácie z autorskej dielne Petra Libu či výborná monografia Márie Bátorovej *Paradoxy Pavla Straussa* (2006). Nazdávam sa, že i tohto autora možno bez vážnejších problémov priradiť k autorom slovenskej katolíckej moderny.

Monografia Petra Tollaroviča je však v odbornom diskurze vítaná najmä z toho dôvodu, že komplexný interpretačný pohľad na život a tvorbu P. G. Hlbinu v priestore literárnej vedy dosiaľ chýbal, pričom neexistuje ani kompletná personálna bibliografia autora, len rôzne parciálne bibliografické záznamy vytvorené pre potreby knižníc. P. Tollarovič sa v prvých kapitolách monografie venuje zrodu básnika Pavla Gašparoviča Hlbinu, všima si jeho juvenilnú časopiseckú tvorbu, početné básnické preklady z francúzskej lyriky, ktoré v hojnej miere okrem neho publikoval v slovenských periodikách aj jeho generačný druh – básnik Ján Haranta, študujúci v tom čase katolícku teológiu na Univerzite v Štrasburgu. Vývoj Hlbinovej ranej tvorby analyzuje Tollarovič i v kontexte s tvorivou aktivitou ďalších autorov zo slovenskej katolíckej moderny, iných básnických zoskupení či solitérov, pričom bokom nenecháva ani jeho teoretické články o literatúre. P. G. Hlbina, ako študent teológie v Prahe, sa totiž čínil i v známom kultúrnom spolku Detvan a vo viacerých štúdiách, úvahách či esejach „*priam manifestoval svoju znalosť teórie estetiky a jej vplyv na modernú literatúru*“ (s. 26).

Jadro monografie následne tvoria interpretačné sondy do Hlbinových básnických zbierok. Minuciózny a čitateľsky veľmi zaujímavý je archívny výskum korešpondencie so zainteresovaným vydavateľom básnikovho debutu *Začarovaný kruh* (1932), ktorý bol zároveň i premiérovou zbierkou slovenskej katolíckej moderny. Odhaľuje peripetie s trnavským vydavateľstvom Spolok sv. Vojtecha a neľahkú cestu, ktorou si Hlbina musel prejsť. Peter Tollarovič tak umným autorským štýlom dokumentuje atmosféru doby, do ktorej „*Hlbina ako mladý perspektívny autor novej duchovnej lyriky*

ustupoval“ (s. 32), a tým aj zložitý proces nástupu slovenskej katolíckej moderny. Mapuje i dobové ohlasy literárnej kritiky na zmienenu básnickú zbierku, mnohé diskusie a polemiky, ktoré sa viedli v rámci korešpondencie či na stránkach rôznych časopisov. Dokonca demaskuje mýtus o negatívnom prijatí označenia katolícka moderna samotnými básnikmi a katolíckmi, keď dokazuje, že P. G. Hlbina, J. K. Šmálov a R. Dilong používali tento pojem „*bez ohľadu na to, či toto označenie pochádza z evanjelickej strany, ako to neskôr uvádza literárna história vrátane Júliusa Pašteku*“ (s. 42). Už v rámci interpretácie Hlbinovho debutu pozorne sleduje ako sa postupne zbavoval napodobňovania postsymbolizmu, cizeloval vlastný básnický výraz a upriamoval pozornosť na cestu k objaveniu dokonalosti v intencióch Bremondovej čistej poézie. Dokonca jednu z najznámejších autorových básní (*Básnikova modlitba*) označuje P. Tollarovič za programovú báseň, ktorá uviedla modlitbu ako žáner do modernej slovenskej poézie i do kontextu formujúcej sa katolíckej moderny v tridsiatych rokoch 20. storočia. Sústreďuje sa aj na kľúčové motívy, t. j. motív celibátu, smrti či biblického motívu Jakubovho rebríka, ktorý sa objavuje i v tvorbe ďalšieho člena slovenskej katolíckej moderny Janka Silana.

Nastolenú metodickú štruktúru v rámci analýzy a interpretácie ďalších básnických zbierok Pavla Gašparoviča Hlbinu autor monografie Peter Tollarovič zreteľne dodržiava. V štvrtej kapitole sa sústreďí na Hlbinovu bohatú literárnu činnosť v čase vydania jeho druhej zbierky *Cesta do raja* (1933), pričom v danom roku mu vyšlo osem básní aj v *Antológii mladej slovenskej poézie* (1933), ktorú zostavil Rudolf Dilong. Peter Tollarovič správne uvádza, že antológia je „*vo všeobecnosti považovaná za prvé spoločné vystúpenie prvej generácie slovenskej katolíckej moderny*“ (s. 61). Všima si staršie i novšie motívy, básnickú techniku, autenticitu výrazu a obrazotvornosť, ktorú Hlbina vo svojej poézii používal, odhaľuje špecifikum i kontrasty jeho tvorby oproti svojim generačným a skupinovým druhom, či autorom z českej katolíckej moderny. I naďalej precízne pracuje so sekundárnou literatúrou, odkazmi na korešpondenciu či recenzie jednotlivých básnických zbierok. Dokáže

zručne postaviť vedľa seba hodnotenia dobovej i súčasnej literárnej kritiky, napr. v rámci riešenia osobitosti Hlbinovho surrealizmu (Marsina vs. Hevier). V interpretačných sondách do jednotlivých básní hľadá aj samotné princípy Hlbinovej poézie, pomocou ktorých chce bližšie odhaliť ich osudy. Nezabúda ani na vzácne mariánske básne, ktoré sa objavujú v zbierke *Cesta do raja*, keďže v debute takéto básne absentovali, či Hlbinov systematický záujem o modernú katolícku mystiku. V tomto kontexte dokonca spomína veľmi málo známe Hlbinove preklady 27 básní sv. Terézie z Lisieux, pričom princíp „jej kompozície básne je prítomný v mnohých básňach Hlbinovej zbierky“ (s. 84). V odhaľovaní doteraz nepoznaného P. Tollarovič nepoľavuje ani na ďalších stranách svojej monografie, napr. keď spomína a na príkladoch aj dokazuje, ako sa vtedy mladý básnik Miroslav Válek inšpiroval pri písaní jednej zo svojich najznámejších básní *Jesenná láska*, ktorú prvýkrát uverejnil v časopise *Plameň* v roku 1948, práve Hlbinovou poéziou, konkrétne básňou *Čistá láska* zo zbierky *Cesta do raja*. Celkovo túto zbierku P. Tollarovič vníma ako skĺbenie zdanlivo nespojiteľného: „nové individuálne básnické videnie a výraz s tradičnou vierou“ (s. 90).

Druhá polovica monografie je venovaná interpretácii Hlbinových zbierok *Harmonika* (1935), *Dúha* (1937) a *Belasé výšky* (1939). Jeho tvorbu z vojnových a najmä povojnových rokov P. Tollarovič hodnotí len veľmi stručne v samom závere, keď tvrdí, že P. G. Hlbina sa už v zmienenom období „nedokázal vrátiť ku vlastnej poetike predošlých zbierok“ (s. 163). Možno dodať, že túto fázu Hlbinovej tvorby veľmi dobre zhodnotil literárny vedec Jozef Brunclík v štúdiu s názvom *Ideové postoje P. G. Hlbinu v čase*

nástupu socializmu a kritická reflexia jeho vtedajšej tvorby.² Okrem interpretácie uvedených troch básnických zbierok venuje P. Tollarovič opäť značný priestor aj vtedajšiemu slovenskému literárnemu kontextu, objasňuje peripetie okolo časopisu *Postup*, a naopak, časopis *Prameň* vníma ako novú nádej, pričom zmieňuje i ostrú (ne)literárnu kritiku Hlbinu a jeho tvorby z pera R. Brtáňa či A. Matušku a vôbec celú rozsiahlu aféru s tým súvisiacu. Zmieňuje sa aj o novej koncepcii básnictva, ktorá sa zrodila na základe Hlbinovej inšpirácie v spektre moderných avantgardných smerov, a prejavila sa najmä „hrou s rytmom, rýmom a slovami“ (s. 115), i o tom, že väčšia časť literárnej kritiky túto novú vizáž autorovej poetiky neprijala pozitívne. Aj z tohto dôvodu sa P. G. Hlbina počas druhej svetovej vojny tvorivo odmlčal. P. Tollarovič však v tomto kontexte spomína i jeho apolitickosť, nepísal básne oslavujúce vznik slovenského štátu, ako to urobili niektorí básnici zo slovenskej katolíckej moderny.

Napokon treba oceniť, že Peter Tollarovič prináša svojou monografiou originálny a špecifický pohľad na tvorbu autora, ktorého možno zaradiť do kánonu slovenskej literatúry. Podarilo sa mu tiež doplniť či korigovať doterajšie tvrdenia literárnej kritiky v súvislosti s P. G. Hlbinom a jeho tvorbou, pretože v niektorých prípadoch „vznikla hyperbola, ktorá zrejme básnikovi nadhlo prischla“ (s. 66). A rovnako doteraz platilo, že nedostatočná reflexia a neznalosť Hlbinovho diela vyvolávala aj „množstvo nepresných a zovšeobecňujúcich konštatovaní“ (s. 75).

2 BRUNCLÍK, Jozef: *Ideové postoje P. G. Hlbinu v čase nástupu socializmu a kritická reflexia jeho vtedajšej tvorby*. In: HOCHÉL, Igor (Ed.): *Podoby a premeny slovenskej literárnej kritiky v 50. a 60. rokoch XX. storočia*. Nitra: FF UKF, 2010, s. 171–188.

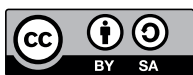
doc. PhDr. Ján Gallik, PhD.

Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr

Fakulta stredoeurópskych štúdií, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Dražovská 4, 949 01 Nitra

jpgallik@ukf.sk, ORCID ID: 0000-0003-4125-8887

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as image or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.